

*LES MEMÒRIES DE PIERRE COMELLAS
(1789-1813), ALAIN AYATS, ANDRÉ
BALENT, MARTINE CAMIADE (ED.)
(Entre Revolution et Guerres. Les mémoires de Pierre
Comellas, apothicaire de Perpignan, 1789-1813, Archives
Départementales des Pyrénées Orientales, 2005)*

PEP VILA

Deixo constància en aquesta breu nota de l'aparició d'un bell llibre, barreja de diari i de memòries de Pierre Comellas, un nou volum de notes particulars, escrit en un francès prou correcte, amb algun catalanisme gràfic, editat a l'altra banda de la ratlla, redactat per un apotecari perpinyanenc, desdoblant de cronista puntual, que explica les vicissituds, les angoixes i les pors per les quals va passar aquest professional de Perpinyà per l'impacte de la Revolució i de l'imperi a la seva vida particular i professional. Comellas que era un catòlic ultramuntà, s'esgarrià dels excessos comesos pels partidaris de la Revolució. El camí cap a l'emigració que ens detalla, no deixa de ser una ruptura en la seva vida, ja que ha de deixar la seva botiga, familiars, amics, l'ambient del seu Perpinyà nadiu. Aquest és un altre capítol sobre el tema del testimoni dels nord-catalans emigrats al Principat, aspecte aquest estudiat per Michel Cadé, *L'émigration roussillonnaise entre guerre et frontière (1792-1800)*, «Frontières», Centre de Recherche sur l'Histoire de la Frontière de l'Université de Perpignan, 2, 1992, (pàgs. 45-65).

El llibre també conté en un apèndix un aplec de preparacions medicinals, en llatí i francès, fruit del seu treball com a farmacèutic i apotecari, un mostrari de les característiques de la farmàcia de l'època i de la medicina popular del seu temps. En altres pàgines d'aquest calaix de sastre hi trobem copiat un llarg text polític, en castellà, un fragment

d'un sermó de la passió del Crist, aquest en català, cançons i himnes contrarevolucionaris francesos, un proverbi català, una taula de conversió de monedes, etc.

Aquest professional, nascut pels volts de 1758, durant dues etapes de la seva emigració, es va desplaçar pel Llenguadoc, Barcelona, l'Albera, l'Empordà, la Selva, el Gironès i les Gavarres. El volum s'obre amb un extens estudi introductori, molt ben anotat, a cura d'uns prestigiosos historiadors rossellonesos. Ens trobem davant d'una nova font històrica que interessa, entre molts d'altres temes, als catalans del sud per les descripcions geogràfiques, socials, artístiques que l'autor fa d'un espai transfronterer, de molts pobles de les nostres comarques, ja que la seva ploma ofereix una imatge fidedigna de la situació de molts vilatges a la fi del segle XVIII i de principis del XIX, en un moment polític molt delicat. De lluny o de prop també anota l'entrada de les tropes napoleòniques a Catalunya, les seves conquestes i campanyes militars. En un altre apartat, també descriu l'estat de la vila de Perpinyà abans de la revolució de 1789. Atemorit per les agitacions de la Revolució Francesa a Perpinyà s'instal·la a Montesquieu on hi viurà fins a l'abril de 1793, moment en què li tocà de viure les vicissituds de la Guerra Gran. Durant aquesta època, serveix en hospitals, i col·labora amb les tropes espanyoles del general Ricardos. Després de la pau de Basilea (1795) viurà a Sant Pere Pescador on s'hi estableix fins 1802, data de l'amnistia dels emigrats decidida pel primer cònsul Bonaparte. També va viure un temps a Calonge on hi va néixer una de les seves filles.

La part potser més interessant per als lectors d'aquí ben segur que és la del seu exili a l'Empordà, els seus viatges per les comarques gironines, el veí Maresme. Durant l'anomenada segona emigració (1794-1798), segons l'ordre del manuscrit, Comellas deixa constància del seu pas, amb descripcions unes més prolixes i interessants que altres, amb unes grans dots d'observació, d'aspectes de les poblacions de la Jonquera, Agullana, Pont de Molins, Peralada, Vilanova de la Muga, "Castillon" (sic), Roses, Fortià, Riumors, Vilamacolum, Sant Pere Pescador, l'Armentera, Montiró, Viladamat, Bonns [Albons], etc., a més de moltes altres viles i pobles entre els quals destaco Palamós, la Bisbal, Sant Feliu, Tossa, Blanes, Lloret, Santa Coloma, Llagostera, Vidreres,

Girona, etc. Les anotacions sobre pobles del Baix Empordà, la Selva, el Gironès també són molt nombroses. Aquest seria a grans trets, un esbós de la seva cronologia, el seu periple vital resumit d'aquest llibre:

1758. Naixença de Pierre Comellas a Perpinyà? 1785: obre botiga al barri de Sant Jaume. 1791. Abandona Perpinyà i es refugia a Montesquieu amb la seva família. L'any 1793-1794, treballa a l'hospital de Castelló d'Empúries. El febrer de 1794 retorna a Montesquieu, mentre la família s'estableix a Agullana. Pel mes de maig de 1794 la seva família deixa Agullana i se'n va fins a Castelló. Durant aquest any sojorna a Sant Pere Pescador i més tard a Torroella de Montgrí. El desembre de 1794 el trobem a Calonge i després s'instal·la a Palamós, on treballarà a l'hospital d'aquesta vila, des d'on farà moltes sortides familiars i professionals arreu de les nostres comarques. L'abril de 1795 viurà amb la família a Calonge des d'on visita Mataró, Santa Coloma de Farners, Pineda, l'Escala, Girona, Sant Hilari, etc. L'any 1796 s'establirà a Agullana i més tard a Sant Pere Pescador. Aquest any visita Barcelona. Viu en aquesta població empordanesa fins a l'any 1802, en què tornarà a Perpinyà pels beneficis de l'amnistia. Mor a Sant Genís, l'any 1815.

El relat dels seus viatges fets a cavall, en carruatge, la vida que mena entre nosaltres, semblen una continuació, salvant les distàncies possibles, de les notes que va redactar el funcionari i viatger il·lustrat Francisco de Zamora Peinado, *Diario de los viages hechos en Cataluña* (1793). Comellas, que per la seva professió es mostra receptiu als sofriments humans, a les epidèmies que patien els empordanesos, manifesta també un gran interès per la meteorologia, les seves conseqüències sobre l'agricultura, els efectes dels desastres naturals sobre la població, l'economia agrícola de l'Empordà, la tímida indústria tèxtil que comença a puntejar en algun poble. Quan en un poble o ciutat veu un monument o una construcció d'interès, una petita capella, anota la troballa com passa amb la descripció que fa de l'església de Castelló d'Empúries, la catedral de Girona, etc.

Com a il·lustració del text, transcriu la nota en la qual ens narra la seva anada a «Bagnioles», vila avançada amb indústria de draps, paper, terrissa, etc.

BANYOLES

«On compte de Girone trois heures pour arriver à Bagnioles, petite ville qui est fort jolie au pied de la montagne à droite et en avant. Elle est très bien arrosée: ella a un étang par dessus d'elle, elle est très fertile en diverses manufactures. Il y entre divers ruisseaux d'eau dans la ville qui font aller divers moulins, il y a des manufactures de papier, il y en a de draps, il y en a de poterie. Il n'y a cependant pas tant comme au village de Quart près de Girone puisque tous les habitants sont potiers à terre. Cette ville, quoique petite, est assez jolie. En revenant de Bagnioles, où je ne peux ranger mes comptes avec le regnt infanterie de Valencia sur ce que je avois fourni pour l'hôpital de la brigade de Soria, Valencia etc., pour quatorze mille deux cents quatorze reaux de médicaments, je me'n revins jusqu'a à Corneilla», (pàgs. 129-130).